

Straffen en belonen

Bijlage bij Schoolplan 2019-2023

Dr. De Visserschool

De Rietvink

Straffen en belonen

Opvoeden is eisen stellen, praten, aanmoedigen, straffen, voordoen, lachen, kijken, luisteren, ondersteunen, belonen. Leerkrachten scheppen daarvoor een pedagogisch klimaat. Ze geven richtlijnen en ruimte, ze bepalen (samen met hun leerlingen) de grenzen van wat kan en wat niet kan. Die grenzen heeft elke leerling nodig om zich te ontwikkelen, om te weten wat gewenst en ongewenst gedrag is. Straffen en beloningen helpen leerlingen zich aan te passen aan regels en afspraken.

Opvoeden

Geen machine

Opvoeden is meer dan een mechanisch proces: ongewenst gedrag bestraffen, gewenst gedrag belonen en zo je doelstellingen bereiken. Het is een complexe relatie tussen opvoeders en leerlingen, gebaseerd op oprechtheid, respect en verantwoordelijkheid.

De leerkracht

Gedachten en gevoelens

Straffen en belonen is gedrag van de leerkracht in reactie op een gebeurtenis, meestal het gedrag van een leerling (de les storen, een goed antwoord geven). Een straf of beloning kan efficiënt zijn of niet. Als ze efficiënt is, leidt de straf of beloning tot het gewenste gedrag bij de leerling.

De leerling

Ook een mens

Of een leerling al dan niet gewenst gedrag stelt, is afhankelijk van een hele reeks factoren. Die bepalen het werkklimaat. Een leerkracht moet rekening houden met factoren die ongewenst gedrag kunnen veroorzaken:

- De les: wat is de lesinhoud en kies ik daarvoor de juiste werkvorm, hou ik daarbij rekening met de klasgroep?
- Zijn houding: ben ik oprecht of speel ik een rol? Toon ik mijn gevoelens? Communiceer ik vanuit ik-boodschappen? Verschuil ik me achter mijn rol («Wie is hier de baas?») of achter regels? Geef ik mijn eigen fouten toe en toon ik respect en begrip voor mijn leerlingen?
- De klasgroep: wat is de (sociale) achtergrond van mijn leerlingen (de regels thuis)? Welke groepsdynamiek komt op gang (In sommige klassen is het een prestatie als je uit de les wordt gezet)? Wat zijn de waarden en normen van de vriendengroep tegenover die van de school, ouders en leerkracht?
- De schooldag: hoe was de sfeer tijdens de vorige les, is er een toets tijdens de volgende?
- De school: hoe zit het met de werkdruk op school, de verwachtingen van de leerkrachten? Hoe is de sfeer op school?
- De omgeving: hoe is de situatie thuis, zijn er problemen, wat zijn de verwachtingen van ouders?

De leerkracht kan al deze factoren niet beïnvloeden, maar wel de manier waarop hij ermee omgaat. Daarin kunnen leerkrachten laten zien dat ze de leerling ook als 'mens' erkennen.

Grenzen en afspraken

Afstoten en botsen

- Kinderen hebben grenzen nodig. Die waarborgen veiligheid, ontwikkeling en respect. Als grenzen wegvallen, wordt een kind onzeker, voelt zich onveilig en wordt het bang. Het hoort ook bij zijn groeiproces zich te kunnen afzetten tegen de grenzen die opvoeders stellen. Als een kind niets heeft om zich tegen af te zetten, als het niet weet wat gewenst of ongewenst gedrag is, raakt het zijn respect kwijt voor die opvoeders.
- Bovendien zijn er verschillende grenzen en regels: die van thuis, oma, het verkeer, de maatschappij, de vrienden. Die van de leerkracht lichamelijke opvoeding en van de leraar wiskunde. De grenzen van gisteren en die van vandaag. Er zijn schoolregels en er zijn klasregels. Met deze diversiteit aan regels en afspraken moeten leerlingen leren omgaan.

Preventie: de hele school

Preventief werken met straffen en belonen is een zaak van de hele school op verschillende niveaus.

Op schoolniveau

- Is er een duidelijke visie in de school op de opvoeding van kinderen en jongeren?
- Is de school transparant? Waar liggen de grenzen en zijn die voor iedereen op school duidelijk? Heeft de school een plan voor straffen en belonen?
- Worden alle medewerkers op school voldoende ondersteund en begeleid om zich positief te blijven engageren? Beschouwen de leerkrachten zich als een team?

Op klasniveau

- Is het duidelijk welke afspraken gelden in de klasgroep (klasregels), in de hele school (schoolregels) of bij de verschillende leerkrachten?
- Zorgt de school voor voldoende ondersteuning van leerkrachten met 'moeilijke' klassen?

Op individueel niveau

- Geef ik voldoende aanwijzingen i.v.m. met wat bij mij in de klas mag of niet mag?
- Weten de leerlingen hoe ik met hen wil samenwerken op relationeel vlak?
- Reageer ik genoeg met humor en zin voor relativeren?
- Vertrek ik vanuit een positieve opstelling en respect voor mijn leerlingen?

Straffen

Wat?

Over de grens

- Binnen hun opvoedende taak is het de opdracht van leerkrachten om grenzen duidelijk te maken en ze consequent te bewaken. Leerlingen zullen die grenzen overschrijden. Dat gebeurt om de eenvoudige reden dat niet alle grenzen duidelijk kunnen (en moeten) zijn, omdat niet alle grenzen even aangenaam zijn en omdat leerlingen nu eenmaal leerlingen zijn.
- Met straf probeert de leerkracht de leerling aan te zetten om zijn gedrag te veranderen, aan te passen aan de normen en regels die aanvaard zijn. Straffen kunnen succes hebben, maar ze kunnen ook een sfeer van angst en agressie creëren.

Houding

Respect

Als leerlingen regels overtreden, kan de leerkracht:

- Duidelijk stellen dat hij iets wil of niet wil en waarom hij dat wil. Daarmee maakt hij duidelijk dat hij zijn verantwoordelijkheid heeft en die wil opnemen, dat hij verwachtingen heeft ten aanzien van de leerlingen en dat er met hem te praten valt.
- De regel in herinnering brengen. Hij gaat ervan uit dat de leerling de regels wel kent en aanvaardt, maar wegens omstandigheden even uit het oog is verloren.
- Aantonen welk belang hij hecht aan de regel. Niet alle regels zijn even belangrijk. De sanctie hangt ervan af. Zo toont de leerkracht zijn redelijkheid.

Soorten

Goede straf

Negen aandachtspunten

Leerkrachten straffen soms om te tonen dat ze boos of ontgoocheld zijn, of zelfs om wraak te nemen. Daar dient straf niet voor. Goede straf wil ongewenst gedrag afleren, fouten herstellen. Straffen zijn hulpmiddelen. Ze helpen de leerling aan motivatie om zich medeverantwoordelijk te voelen voor eigen gedrag.

Acht aandachtspunten voor een goede straf:

1. Begrijpt de leerling voldoende wat van hem verwacht wordt? Als een leerling iets verkeerd doet uit onwetendheid, is er geen sprake van ongewenst gedrag. Vertel dus ook waarom zijn gedrag niet gepast is.
2. Om een kind van gedrag te veranderen, kan straf niet de eerste strategie zijn. Met aanmoedigen en stapsgewijs aanleren kan je ook resultaat bereiken.
3. Ongewenst gedrag neemt toe als je nu eens niet en dan weer wel straft. Wees consequent.
4. Leerlingen worden gestraft om hun fout gedrag, niet om hun persoon. Zeg dat ook.
5. Een straf moet voorspelbaar zijn. De afspraken daarover zijn duidelijk.
6. Een aangekondigde of afgesproken straf moet ook worden uitgevoerd. Anders heeft straf geen effect.
7. Wees mild. Een straf moet niet erger zijn dan nodig.
8. De straf moet snel volgen op het ongewenst gedrag. Hoe sneller, hoe groter het effect.
9. Elke straf heeft ook een einde. Na de straf volgt vergiffenis.

Onaangepast gedrag

Ingrijpen

1. Blijf rustig en beleefd. Beledig of kleiner niet.
2. Benoem het ongepaste gedrag.
3. Vraag aan de leerling waarom hij afwijkt van de afspraak. Luister naar wat hij zegt.
Misschien heeft zijn gedrag een oorzaak, betekenis of doel.
4. Ga in op wat de leerling zegt.
5. Overleg over wat nu moet gebeuren (strafwerk, waarschuwing). Wees daarbij consequent.

Belonen

Wat?

Het gaat goed

- Belonen is positief reageren op positief gedrag. Het is opmerken dat het goed gaat, dat er geen fouten worden gemaakt.
- Leerkrachten stoppen veel energie in allerlei problemen en fouten. Er is geen reden waarom ze niet evenveel energie zouden besteden aan wat goed gaat. Wie werkt vanuit een positieve opstelling tegenover de leerlingen, krijgt respect. Dat bevordert het werkklimaat in de klas. Aandacht voor het goede heeft meer succes dan correctie van het negatieve.

Soorten

Drie keer belonen

1. Materiële beloningen zijn tastbare dingen (een klein cadeautje).
2. Activiteitsbeloningen zijn dingen die de leerling graag doet. Leerlingen doen graag iets samen met de klas.
3. Sociale beloningen hebben te maken met lof, aandacht, vriendelijk zijn, aanmoediging.
Zij vormen de belangrijkste beloningen. Waardering van de leerkracht zorgt voor een gevoel van eigenwaarde. De aandacht via positieve feedback van de leerkracht heeft meer invloed op een leerling dan een cijfer. .

Goede beloning

Zeven aandachtspunten

Waar houdt je rekening mee als je leerlingen beloont?

1. Afspraken over belonen moet je ook nakomen: als na een bepaald gewenst gedrag een beloning werd beloofd, dan moet die er ook komen.
2. Een beloning werkt het best als ze zowel in tijd als plaats nauw aansluit bij het gedrag.
3. Een verrassende beloning heeft grotere waarde. Zorg voor voldoende afwisseling.
4. Beloon ook niet altijd na elk gewenst gedrag.
5. Een beloning moet voor de leerling de betekenis van een beloning hebben.
Ze kan bijvoorbeeld samen met de leerling(en) worden gekozen.
6. Het is beter vaak te belonen dan groots te belonen.
7. Ook het wegvallen of verminderen van een straf is een beloning. Als dit echter vaak gebeurt, kan de straf haar invloed verliezen.

Straffen en de groep

Straffen gebeurt meestal tegenover één leerling, maar de leerling beoordeelt die straf ook door de ogen van de klasgenoten. Een straf kan daardoor een onbedoeld effect hebben. Zo kan uit de klas gezet worden een statussymbool zijn. Soms weten leerkrachten ook niet wie precies ongewenst gedrag heeft vertoond. De klasgroep laat niets los. De verdeel-en-heers-techniek (leerlingen apart ondervragen en hopen dat een zwakke schakel zal praten) kan grote risico's inhouden voor de klasgeest. De groep vaart er beter bij als ze zelf de verantwoordelijkheid krijgt om uit de situatie te raken, nieuwe afspraken te maken en een gepaste straf te kiezen

Niet belonen: De beste straf

De eerste manier om niet te straffen is: niet belonen. Door ongewenst gedrag niet te belonen, bestaat de kans dat de leerling het in de toekomst niet stelt. Een leerling kan bijvoorbeeld storen om aandacht te krijgen. Als de leerling echter geen voordeel haalt uit het negatieve gedrag (bv. de leerkracht negeert het), zal dit minstens evenveel effect hebben als een straf.

Mogelijke reacties op ongewenst gedrag die geen straf zijn:

- Benoemen van negatief gedrag («Jij vindt dit onderwerp misschien belachelijk, maar ik vind het belangrijk.»).
- Vragen naar de verklaring van het negatief gedrag («Waarom lach jij zo?»).
- Aankijken van de leerling om te tonen dat je het storend gedrag hebt opgemerkt.
- Stem verheffen om bij te sturen.

Spreek met kinderen af wat consequenties zijn van overtreden van afspraken.

Stellingen:

Beloon in het groot, corrigeer in het klein.

Doelen van de SEO-werkgroep m.b.t. gedragsverwachtingen/straffen en belonen:

De werkgroep SEO heeft zich tot doel gesteld, de gedragsverwachtingen/regels van school vast te leggen. We willen dat alle leerlingen weten hoe wij verwachten, dat ze zich gedragen. Deze regels hebben we met zorg opgesteld en willen we met jullie bespreken en daarna evt. aanpassen, schrappen of verbeteren. Daarnaast willen we een discussie voeren over de straffen en beloningen, die wenselijk zijn in onze school in de onder- midden- en bovenbouw. Een richtlijn opstellen voor het geven van straffen en beloningen. Tenslotte willen we jullie kennis laten maken met eenvoudige beloningssystemen in de klas, die kunnen zorgen voor een positieve sfeer in de groep en enthousiasme en plezier bij de leerlingen. Ideeën waar jullie morgen mee aan de slag kunnen gaan.

